

Radiografia de la presència de les dones en els estudis de formació professional (FP) inicial a la ciutat de Barcelona

Teresa Lloret, Òscar Valiente. Observatori de l'FP de Barcelona. Fundació BCN de la Formació Professional

Introducció

L'objectiu de l'equitat entre homes i dones ha de formar part de les prioritats de qualsevol societat preocupada per la justícia social. A Catalunya, en el marc del Pla de Polítiques de Dones del Govern de la Generalitat de Catalunya 2008-2011 (Institut Català de les Dones, 2009), s'han contemplat 560 actuacions pensades per contribuir a la consecució dels canvis necessaris que permetin una relació més equilibrada entre dones i homes en tots els àmbits. El sistema educatiu, com a institució socialitzadora de primer ordre i com a font d'oportunitats socials, esdevé un dels àmbits prioritaris d'actuació de qualsevol política pública que persegueixi un canvi social en aquesta matèria.

El document que es presenta a continuació fa un repàs pels principals indicadors disponibles sobre la situació de les dones en relació amb l'oferta de formació professional (FP) inicial a la ciutat de Barcelona. S'analitzen les desigualtats educatives entre sexes, fent especial èmfasi en les desigualtats de participació en els ensenyaments de caràcter científic i tècnic. Tal com s'ha manifestat en repetides ocasions (Ajuntament de Barcelona, 2009), l'atractiu de les opcions de formació tècnica i professional està fortament condicionat per un fort biaix de gènere que té conseqüències directes sobre la segregació ocupacional en el mercat de treball.

1. L'escolarització en els cicles formatius de règim general

En aquest apartat es compara l'evolució de l'escolarització d'homes i dones en els cicles formatius de règim general de la ciutat de Barcelona. Es presenten i s'analitzen indicadors relatius a l'escolarització, segons el sexe, en els cicles formatius de grau mitjà (CFGM), en els cicles formatius de grau superior (CFGS) i en el batxillerat. Amb l'anàlisi aquestes dades es pretén respondre preguntes com:

- És l'FP una opció formativa majoritàriament d'homes?
- Ha canviat aquesta situació en els darrers anys?

Les dones accedeixen en molta menor mesura als CFGM que els homes. Aquesta situació no ha canviat gaire en els darrers cursos. En els últims tres anys la presència de dones ha passat de representar un 37,7% de l'alumnat de CFGM a un 38,6%. En els CFGS, la situació és ben diferent. Si bé el percentatge de dones no ha variat substancialment en els darrers anys, l'accés d'ambdós sexes a aquests estudis ha estat molt igualitari. Pels volts d'un 48% de l'alumnat de CFGS a la ciutat de Barcelona són dones (taula 1).

L'evolució dels indicadors d'escolarització dels cicles formatius mostra una gran estabilitat pel que fa a les pautes d'accés d'ambdós sexes. Si bé els CFGS s'han consolidat com una opció formativa força paritària, els CFGM s'han estancat com una opció formativa principalment masculina. Si es pensa en el tipus d'estudis que s'ofereix en els cicles de grau mitjà i superior, es pot arribar fàcilment a la conclusió que l'única diferència entre les dues ofertes educatives és el seu nivell de qualificació. Els CFGM no són uns ensenyaments associats a ocupacions més "masculines" que les associades als CFGS; són ensenyaments associats a ocupacions menys qualificades.

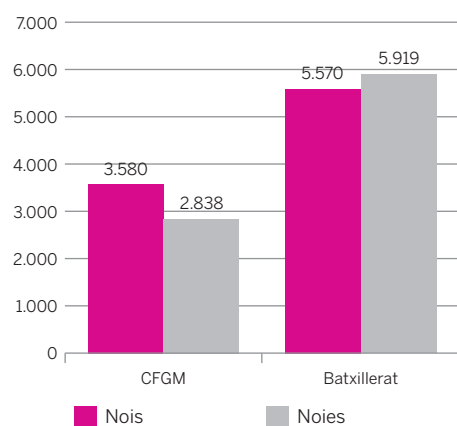
Els bons resultats educatius de les noies en l'etapa obligatòria eleven les seves aspiracions educatives per sobre de les dels nois. Aquest fet afavoreix que les noies optin més pels estudis de batxillerat que pels CFGM. Les noies, després de l'ESO, opten més pel batxillerat que no pas els nois. Així i tot, també es veu clarament en el gràfic 1 que l'opció formativa preferida després de l'obligatòria, per ambdós sexes, continua sent el batxillerat.

Taula 1. Evolució de l'escolarització en cicles formatius de règim general, segons el sexe. Barcelona, 2004-2005 i 2007-2008

	2004-2005			2007-2008		
	Total	Noies	%	Total	Noies	%
CFGM	8.586	3.240	37,7	9.320	3.593	38,6
CFGS	13.520	6.427	47,5	14.357	6.832	47,6
Total	22.106	9.667	43,7	23.677	10.425	44,0

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya.

Gràfic 1. Escolarització en el primer curs de batxillerat i dels cicles formatius de grau mitjà, segons el sexe. Barcelona, 2007-2008

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya.

La manca de prestigi dels estudis d'FP en el nostre país és una qüestió que ve de lluny. Segurament, els CFGS són l'opció formativa que més ha aconseguit prestigiar-se. Es tracta d'uns estudis que, alhora que incorporen un important contingut pràctic, proporcionen nivells de qualificació professional superiors. Els CFGM, per contra, i en part a causa de la posició que ocupen en l'estructura del nostre sistema educatiu, es continuen percebant com una opció formativa de segon ordre, que es limita a proporcionar un accés (més o menys) ràpid a una ocupació de baixa qualificació. El menor accés de les dones als CFGM no és un indicador de privació d'aquest grup social respecte d'un bé determinat. El que ens indica és que aquesta oferta formativa no està prou prestigiada i que,

a dia d'avui, continua sense encaixar en l'itinerari formatiu i professional d'una persona amb expectatives educatives i laborals elevades.

2. Promoció i graduació en els cicles formatius de règim general

En aquest apartat es compara el rendiment educatiu d'homes i dones en els cicles formatius de règim general de la ciutat de Barcelona. Es presenten i s'analitzen indicadors relatius a la repetició de curs i a l'obtenció de la graduació, segons el sexe, en els CFGM i en els CFGS. Amb aquestes dades es pretén respondre preguntes com:

- Són els homes els que obtenen millors resultats en els estudis d'FP?
- Existeix alguna relació entre el rendiment educatiu d'homes i dones i la seva presència en els estudis d'FP?

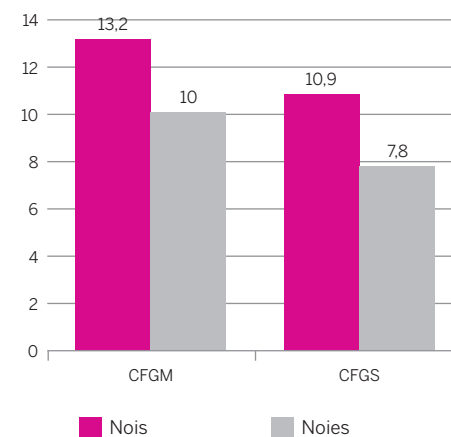
La repetició és un indicador educatiu especialment rellevant atès que permet identificar les dificultats en l'aprenentatge. A més a més, i com és ben sabut, el fenomen de la repetició està fortament associat amb l'abandonament escolar. Les dades recollides pel curs 2007-2008 indiquen que els nivells de repetició, tant per a nois com per a noies, són més elevats en els CFGM que en els CFGS. Cal recordar la gran diversitat de circumstàncies socials i educatives que es donen entre l'alumnat de CFGM; això pot ser una de les causes dels nivells de repetició en aquests estudis (gràfic 2).

Tant en els CFGM com en els CFGS, les taxes de repetició dels nois són

més elevades que les de les noies. En termes generals es pot dir que les noies presenten menors dificultats d'aprenentatge en l'FP que els nois. Aquesta circumstància és força habitual en totes les etapes del sistema educatiu. El que resulta específic dels CFGM és que es doni, simultàniament, una menor presència de les noies i unes majors dificultats d'aprenentatge dels nois. Això ens podria fer pensar que, tal i com s'ha apuntat en l'apartat anterior, la menor participació de les dones en aquests estudis no pot explicar-se perquè tinguin major o menor facilitat per l'aprenentatge d'uns determinats continguts, sinó per les seves expectatives educatives elevades.

Les noies demostren assolir millors nivells de graduació que els nois, tant en els CFGM com en els CFGS. Aquesta

Gràfic 2. Taxa de repetició en els cicles formatius de règim general, segons el sexe. Barcelona, 2007-2008

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya.

pauta de desigualtat favorable a les dones en els processos i els resultats educatius no hauria de sorprendre gaire, ja que es tracta d'un fenomen habitual en la gran majoria de sistemes educatius dels països desenvolupats (gràfic 3).

Les desigualtats de gènere en l'accés, la promoció i la graduació en FP són molt moderades. De fet, les desigualtats de gènere observades en la promoció i la graduació en FP mostren una millor situació de les dones que no pas dels homes. Les dones de Barcelona accedeixen a l'FP (sobretot als CFGS) en nivells molt semblants als dels homes i demostren un rendiment educatiu sensiblement superior.

3. Distribució de l'alumnat per famílies professionals

En aquest apartat es compara la distribució d'homes i dones en l'oferta de cicles formatius de les diferents famílies professionals de la ciutat de Barcelona. Es presenten i s'analitzen indicadors relatius a la inserció professional de les persones graduades en FP a Barcelona; així com l'evolució de l'escolarització, segons el sexe i la família professional, als CFGM i als CFGS. Amb aquestes dades es pretén respondre preguntes com:

- Quina presència tenen les dones en els estudis d'FP de perfil científic-tècnic i tecnològic?
- Quins estudis d'FP assoleixen nivells més elevats d'inserció laboral?
- Són estudis amb major presència d'homes o de dones?

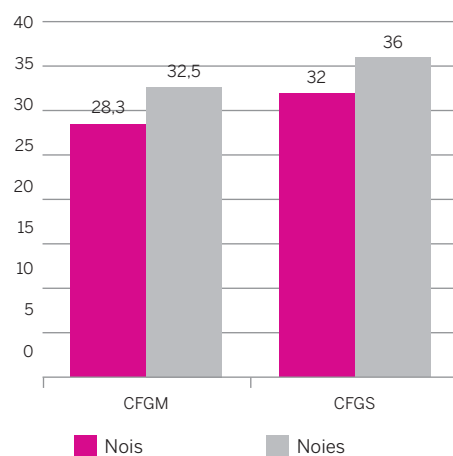
Existeix un grup de famílies profes-

sionals amb una presència d'alumnat femení molt elevada: imatge personal (97% i 96%), serveis socioculturals (87% i 89%) i sanitat (83% i 73%).¹ Hi ha un segon grup de famílies professionals amb una presència d'alumnat femení molt baixa: informàtica (7% i 10%), electricitat i electrònica (2% i 5%) i manteniment de vehicles autopropulsats (1% i 1%). Aquestes pautes de gènere en la demanda d'estudis professionals es mostren constants, tant en els CFGM com en els CFGS. A més a més, quan es compara la situació del curs 2007-2008 i del curs 2004-2005, comprovem que la majoria de canvis en la matriculació es deuen a ampliacions o reduccions de l'oferta formativa existent i no a canvis en la demanda per motius de gènere. Amb tot, la participació de les dones en els estudis d'arts gràfiques i indústries

alimentàries s'ha incrementat, a la vegada que ha disminuït en els estudis de comerç i màrqueting.

Els estudis d'imatge personal, serveis socioculturals i sanitat figuren entre els que atreuen major demanda femenina de formació. La relació amb la inserció professional d'aquests estudis és molt diversa. Si l'anàlisi se centra en el percentatge d'alumnat que sis mesos després d'haver obtingut el títol es troba aturat i buscant feina (taula 4, a la pàgina següent), és possible identificar els estudis d'imatge personal (15%) com un dels que menors oportunitats d'inserció ofereix. Per contra, altres estudis altament feminitzats, com ara els serveis socioculturals (2%) i la sanitat (5%) demostren ser tota una garantia de protecció contra l'atur. En les files inferiors de la taula, on hi ha els estudis

Gràfic 3. Taxes de graduació² en els cicles formatius de règim general, segons el sexe. Barcelona, 2007-2008

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya.

1. Curs 2007-2008, cicles formatius de grau mitjà i superior.

2. S'ha pres com a taxa de graduació el quocient entre el nombre de persones titulades en els cicles formatius del curs anterior i el nombre total de persones matriculades en tots els cursos. Aquest indicador té la virtut de permetre la comparació de la graduació entre sexes a partir de l'estadística disponible. No obstant això, és un indicador que no permet ni la comparació dels nivells de graduació entre els CFGM i els CFGS, ni la interpretació directa de l'indicador com una mesura de l'eficàcia general del sistema. Això és així perquè no es disposa del nombre de persones matriculades en els darrers cursos (o mòduls) de la titulació, i es pren com a població de referència la totalitat de l'alumnat matriculat (de qualsevol curs o mòdul). Per tant, els resultats del gràfic 3 únicament són d'utilitat per a l'anàlisi de la desigualtat de graduació entre nois i noies.

Taula 2. Evolució de l'escolarització en els cicles formatius de grau mitjà segons el sexe i la família professional. Barcelona, 2004-2005 i 2007-2008

	2007-2008			2004-2005			2004-2005 - 2007-2008	
	Total	Noies	%	Total	Noies	%	Creixement nombre de noies (%)	Diferència percentatge de noies
Imatge personal	888	864	97,3	812	795	97,9	8,7	-0,6
Tèxtil, confecció i pell	24	21	87,5	28	24	85,7	-12,5	1,8
Serveis socioculturals	369	322	87,3	111	102	91,9	215,7	-4,6
Sanitat	1.254	1.036	82,6	1.132	975	86,1	6,3	-3,5
Administració	954	622	65,2	1.070	661	61,8	-5,9	3,4
Indústries alimentàries	40	23	57,5	40	17	42,5	35,3	15,0
Química	115	61	53,0	107	51	47,7	19,6	5,4
Comunicació, imatge i so	240	102	42,5	209	75	35,9	36,0	6,6
Comerç i màrqueting	241	92	38,2	213	113	53,1	-18,6	-14,9
Arts gràfiques	179	57	31,8	172	42	24,4	35,7	7,4
Activitats agràries	156	42	26,9	160	40	25,0	5,0	1,9
Hoteleria i turisme	747	196	26,2	636	189	29,7	3,7	-3,5
Activitats físiques i esportives	202	44	21,8	157	46	29,3	-4,3	-7,5
Informàtica	847	57	6,7	364	32	8,8	78,1	-2,1
Fusta i moble	199	10	5,0	228	18	7,9	-44,4	-2,9
Electricitat i electrònica	951	22	2,3	1.166	25	2,1	-12,0	0,2
Fabricació mecànica	320	6	1,9	400	15	3,8	-60,0	-1,9
Manteniment i serveis a la producció	503	7	1,4	392	4	1,0	75,0	0,4
Manteniment de vehicles autopropulsats	1.091	9	0,8	1.189	16	1,3	-43,8	-0,5
Activitats marítimopesqueres	0	0	0,0	0	0	0,0	0,0	0,0
Edificació i obra civil	0	0	0,0	0	0	0,0	0,0	0,0
Total	9.320	3.593	38,6	8.586	3.240	37,7	10,9	0,8

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Educació. Servei d'Indicadors i Estadística. Estadística de l'Educació.

professionals més masculinitzats, és difícil trobar contrastos tan extrems com els presentats pels estudis feminitzats. En tot cas, aquestes diferències també existeixen. Per exemple, els estudis d'informàtica presenten un percentatge de graduats que treballen (59%) no gaire llunyà del cas abans mencionat d'imatge personal (55%). La diferència

principal entre les oportunitats que ofereixen aquests estudis és que la informàtica, malgrat que no proporciona gaires oportunitats d'ocupació, sí que permet la promoció a estudis de nivell superior.

En resum, en aquest apartat s'han presentat evidències que demostren l'elevada influència del gènere en les

decisiones formatives de l'alumnat d'FP de Barcelona. D'una banda, les noies opten més per estudis més vinculats al sector dels serveis i a l'atenció a les persones i les tasques de cura. I, de l'altra, els nois opten més per estudis més vinculats al sector de la indústria, a l'ús de maquinària i de tecnologia. Aquestes grans diferències en les pautes de

Taula 3. Evolució de l'escolarització en els cicles formatius de grau superior segons el sexe i la família professional. Barcelona, 2004-2005 i 2007-2008

	2007-2008			2004-2005			2004-2005 - 2007-2008	
	Total	Noies	%	Total	Noies	%	Creixement nombre de noies (%)	Diferència percentatge de noies
Imatge personal	496	476	96,0	515	493	95,7	-3,4	0,2
Serveis socioculturals	2.015	1.789	88,8	1.751	1.555	88,8	15,0	0,0
Sanitat	1.819	1.319	72,5	1.371	1.062	77,5	24,2	-4,9
Administració	1.325	849	64,1	1.344	908	67,6	-6,5	-3,5
Hoteleria i turisme	888	560	63,1	822	593	72,1	-5,6	-9,1
Indústries alimentàries	91	57	62,6	42	14	33,3	307,1	29,3
Química	407	234	57,5	411	242	58,9	-3,3	-1,4
Comerç i màrqueting	831	362	43,6	717	344	48,0	5,2	-4,4
Arts gràfiques	182	73	40,1	119	40	33,6	82,5	6,5
Comunicació, imatge i so	1.684	527	31,3	1.431	518	36,2	1,7	-4,9
Activitats agràries	67	20	29,9	59	15	25,4	33,3	4,4
Edificació i obra civil	554	149	26,9	365	94	25,8	58,5	1,1
Activitats físiques i esportives	586	148	25,3	496	123	24,8	20,3	0,5
Manteniment i serveis a la producció	260	35	13,5	223	39	17,5	-10,3	-4,0
Fabricació mecànica	305	41	13,4	419	63	15,0	-34,9	-1,6
Informàtica	1.306	135	10,3	1.747	241	13,8	-44,0	-3,5
Electricitat i electrònica	1.062	53	5,0	1.305	77	5,9	-31,2	-0,9
Manteniment de vehicles autopropulsats	479	5	1,0	383	6	1,6	-16,7	-0,5
Activitats marítimopesqueres	0	0	0,0	0	0	0,0	0,0	0,0
Fusta i moble	0	0	0,0	0	0	0,0	0,0	0,0
Tèxtil, confecció i pell	0	0	0,0	0	0	0,0	0,0	0,0
Total	14.357	6.832	47,6	13.520	6.427	47,5	6,3	0,0

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Educació.

demanda no semblen tenir un impacte directe sobre les oportunitats d'inserció dels graduats i les graduades d'FP de Barcelona.

4. A mode de conclusions

El sistema de formació professional de la ciutat de Barcelona presenta nivells d'equitat de gènere molt destacables. Si bé l'accés als CFGS ha demostrat ser

molt paritari, en canvi, l'accés de les dones als CFGM continua sent inferior que el dels homes. Una part important d'aquest fenomen s'explica per l'elevada participació de les noies en els estudis de batxillerat. Els CFGM semblen tenir més problemes que els CFGS per presentar-se davant la societat com una opció formativa adequada per a l'alumnat amb unes expectatives educatives i

laborals elevades. S'ha observat que es manté una gran influència del gènere en les preferències de l'alumnat per uns estudis de caire més social o bé de caire més tecnològic. La demanda formativa de les dones es concentra en famílies professionals associades amb ocupacions del sector dels serveis, les tasques de cura i l'atenció a les persones. En canvi, la demanda formativa

Taula 4. Titulació i inserció en els cicles formatius segons el sexe i la família professional. Barcelona, 2007-2008

	Titulació			Inserció		
	Total	Noies	%	% graduats que treballen	% graduats que únicament estudien	% alumnes que busquen feina
Imatge personal	291	284	97,6	54,7	30,6	14,7
Fusta i moble	60	3	5,0	73,9	13,0	13,0
Indústries alimentàries	27	13	48,1	72,2	16,7	11,1
Activitats agràries	22	5	22,7	72,7	18,2	9,1
Comunicació, imatge i so	573	211	36,8	55,5	35,9	8,6
Arts gràfiques	122	35	28,7	66,0	28,3	5,7
Sanitat	1.090	841	77,2	75,9	19,0	5,0
Hoteleria i turisme	729	433	59,4	74,2	21,0	4,8
Química	198	124	62,6	73,7	21,6	4,7
Comerç i màrqueting	493	253	51,3	58,4	36,9	4,7
Administració	939	619	65,9	61,3	34,2	4,5
Manteniment de vehicles autopropulsats	473	2	0,4	67,8	28,0	4,3
Informàtica	558	43	7,7	59,4	36,6	4,0
Manteniment i serveis a la producció	198	21	10,6	80,5	16,2	3,2
Electricitat i electrònica	592	26	4,4	66,3	30,7	3,0
Activitats físiques i esportives	315	76	24,1	65,4	32,5	2,1
Serveis socioculturals	627	574	91,5	69,7	28,4	2,0
Edificació i obra civil	141	41	29,1	68,5	30,6	1,9
Fabricació mecànica	202	17	8,4	57,1	41,6	1,3
Tèxtil, confecció i pell	5	5	100,0	71,4	28,6	0,0
Activitats marítimopesqueres	0	0	0,0	0,0	0,0	0,0
Total	7.655	3.626	47,4	66,8	28,0	5,1

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Educació. Servei d'Indicadors i Estadística. Estadística de l'Educació.

dels homes es concentra en famílies professionals associades a ocupacions del sector industrial, les tasques de manteniment i instal·lació i totes aquelles activitats amb un component tecnològic elevat. Aquesta marcada polarització del tipus d'opcions formatives que cursen nois i noies no sembla haver generat grans desigualtats d'inserció laboral entre els graduats i les graduades

de l'FP de Barcelona. Malgrat aquest fet, cal una reflexió sobre la conveniència d'una orientació formativa i professional adequada per a l'alumnat de secundària per tal de trencar determinades barreres de gènere en l'accés als estudis i l'ocupació. 🔑

Referències bibliogràfiques

INSTITUT CATALÀ DE LES DONES (2009). *Pla de Polítiques de Dones del Govern de la Generalitat de Catalunya 2008-2011*. Barcelona: Escola d'Administració Pública.

AJUNTAMENT DE BARCELONA (2009). "Conclusions del II Congrés de les Dones de Barcelona", celebrat els dies 16 i 17 d'octubre de 2009 a Barcelona, disponible a: http://www.bcn.cat/congresdones09/ca/actualitat_ultimahora.html [consulta: 17 de novembre de 2009].